

NYÍRACSÁD KÖZÉPKORI
REFORMÁTUS
MŰEMLÉK TEMPLOMA

1993.

A templom leírása, építéstörténete

(Lukács Zsuzsa művészettörténész a helyreállítási javaslatához 1985-ben adott szövegének felhasználásával).

A nyíracsádi református templom egyszerű középkori falusi templomaink sorába tartozik. Egyenes záródású, négyszögletes alaprajzú szentélyéhez téglány alakú hajó csatlakozik, a kettőt diadalív választja el egymástól. A szentély és a hajó jelenleg azonos magasságú, az előbbi falazott boltvállakra ülő fa dongaboltozat fedi. A templom bejárata D-en van, ezt egy később épült előcsarnokon keresztül lehet megközelíteni. A szentélyt K-ről és D-ről két-két keskeny, félköríves záródású ablak világítja meg. A hajónak az 1988. évi feltárástól D-ről 2, É-ről 1 szegmensíves záródású ablaka volt, melyek a szentélyablakoknál jóval nagyobbak. Kutatás során a D-i oldalon 3 félköríves záródású kifelé-befelé részsűs résablak, az É-i oldalon 1 db. közel négyzet alakú befalazott ablaknyílás került elő. A hajó Ny-i és a szentély sarkain szögfelezőben álló támpillérek vannak (kivéve a hajó DK-i sarkát, ahol a támpillér a falra merőlegesen, és az ÉK-i hajósarkot, ahol hiányzik). Ezen kívül támpillér található a szentély K-i falán, a két ablak között is. A hajó támpillérei három-, a szentély támpillérei kétlépcsősek. A hajó Ny-i oldalán kis huszártorony emelkedik.

A nyíracsádi református egyházközség feljegyzéseiből, melyeket Sági Lajos publikált, valamint Sztehlo Ottó 1900-ban készült felmérése és jelentése alapján a templom építéstörténete a következőkben foglalható össze:

A templom alaprajza, felépítése alapján - feltehetően a XIII. század folyamán épült, s a Nyírség egyik jellegzetes csoportjának tagja. E templomok jellemzője az igen széles, dongaboltozatos szentély, K-felé két ablakkal, s köztük támpillérrel (v.ö. Nyírmihálydi, Nyírbéltek stb.).

Nyíracsaád középkori templomának két bejárata volt, D-en és Ny-on. Szentélye eredetileg alacsonyabb volt, mint a hajó, s az 1900-as évek elején emelték meg a hajóval azonos magasságig. A szentély boltozva volt, de a középkori boltozat elpusztult. 1900 után a boltozatot stukatúrozott fadongával egészítették ki. A szentélyhez sekrestye csatlakozott, ennek Ny-i fala a hajó ÉK-i sarkához - ahol a támpillér hiányzik - épült. Alaprajzi kiterjedése és a hajó 3 középkori ablakának helye a régészeti feltárás és falkutatás során tisztázódott.

Mészréteg alatt a templom falait (szentély) középkori, XIV. század végi falképek borítják. Akvarellmásolatait 1902-ben Gróh István készítette el (OMF Tervtár). A falképek 1702-ig láthatók voltak. 1902-ben, a feltárás után a falképeket nem restaurálták, ezért 1930-ban a falképeket ismét lemeszelték.

A templom a mai napig megőrizte középkori részletformáinak jó-résztét, a XVIII. és a XX. században csak kisebb átalakítások, hozzáépítések történtek.

A fennmaradt feljegyzések szerint a XVII. században a templom a reformátusok tulajdonában volt. 1761-ben a templomot renoválták, amit a templom falán egy felirattal meg is örökítettek (ezt 1902-ben megtalálták).

1779-ben a templom mellé fatornyot építettek, ami 10 öl magas volt. Ez az első említés haranglábról.

1794-1799-ben ismét tatarozták a templomot. Ekkor épült a D-i be-járat elé a portikusz (Sztehlo felmérése szerint ez oromzatos volt, 1798-as évszámmal, tetőszéke a hajófal magasságáig felért. A felmérésen a barokk előcsarnok alaprajza pontosan megegyezik a mai, 1902-es évszámú előcsarnokéval; ennek alapján valószínűnek tarthatjuk, hogy a barokk előcsarnokot 1902-ben csak átalakították és újra fedték). A portikusz megépítésével egyidőben falazták be a Ny-i bejáratot. A templom XVIII. századi faragott tölgyfaajtaja valószínűleg ugyanakkor készült. (Ennek alsó részét 1900 óta ja-vították, átalakították, v.ö. Stehlo rajzával).

Az 1779-ben épült haranglábat 1817-18-ban lebontották, s helyette másikat építettek, ami 1863-ig állt a templom mellett.

1825-ben új tetőszéket készítettek s zsindellyel fedték be a templo-mot. Ez a fedélszék lényegesen magasabb volt a mainál.

Kisebb javításokról, zsindelyezésről, kerítésépítésről hallunk ez-után, egészen az 1900-1902-es nagy tatarozásig, amikor az épület életveszélyessé vált, olyannyira, hogy a hatóságok be akarták zárni. A XX. század első évtizedében végzett munkák során nyeri el a templom mai formáját. Ezek a következők:

- a szentélyt a hajó magasságáig felfalazzák és beboltozzák,
- új, alacsony tetőszék készül, horganyzott lemezzel fedve, és új mennyezet,
- a falakat alul téglával javították,
- a barokk előcsarnok oromzatát, tetőzetét átalakítják; 1902-es év-szám kerül rá,

- huszártornyot építenek az épület Ny-i része fölé,
- portlandcementtel vakolják be kívülről.

1902-ben kerültek elő a falképek, melyeket, miután restaurálásukra nem került sor, 1930-ban lemeszeltek.

A templom régészeti és falkutatását Benkhard Lilla régész, a falképek feltárását Deák Klára restaurátorművész végezte 1988-ban. Az építészeti terveket pedig H. Nándori Klára Ybl-díjas építész-tervező és Deák Zoltán építész készítette.

RESTAURÁTORI FELMÉRÉS a nyíraczádi református templom belső restaurálásához 1993.

A nyíraczádi református templom falképeiről már 1902 óta tud a művészettörténet. A festmények eddig csak Groh István másolatairól voltak tanulmányozhatóak. A fényképi hűségre törekvő vízfestmény-másolatok egy püspök, két glóriás feliratszalagos női figura, és egy kazettás mennyezetű fülkében, trónon ülő alak képeiről készültek.

Az 1988-ban készült restaurátori program szerint az épület-helyreállítás múlt évi szakaszában került sor a hajó falainak restaurátori kutatására.

A kutatónyírlások szisztematikusan végigvizsgálták a falakat. Az eredmény szerint a hajó minden falát falképek borították. Feltehetőleg két rétegben foghatók meg falképek. Az első már ismert püspökfigurás XIV. század elején festett réteg kiterjedt a hajó minden falára.

A hajó északi falán indás leveles napkorongokkal osztott keretelésben, szőnyegszerű kompozíciós rendben figurák álltak, míg a bejárattal szemben nagyméretű kép egy fekvő figurát ábrázol virágos lepellel letakarva, zöld növényekkel gazdag mezőben, mögötte kék, fehér csillagokkal telehintett ég és szürke törzsű fa. Sajnos a többi kép nagyon töredékes, ma a feltárás állapotában nehezen meghatározható. A képek technikája tiszta freskó, színei és rajza, valamint a figurák léptéke a püspökfigurához köthető. A freskó-réteg áthajlik a déli falra is, bár itt a szondázó kutatás csak apró töredékeit találta az egykori összefüggő festménynek. Ugyancsak világossá vált, hogy a karzat szintjén is találhatók freskónyomok. A második XV. századi késői meszes festés, mely a szentélyben összefüggő képet ad, csak a diadalív hajó felőli falán fogható meg: itt indás díszítésként fut körül a diadalív két körívén és két angyalszárnyat mutat a püspökfigura mellett és fölött.

A nagy mennyiségű falkép megváltoztatja a belső helyreállítás első terveit. Miután a falképek, töredékes állapotban ugyan, de a falakon mindenütt megtalálhatók, a belső felületek helyreállítását úgy kell felfognunk, hogy teljes felületen restaurátori helyreállításra van szükség. Nem csak a töredékek gondos konzerválására, tisztítására és retusálására kell gondolni, hanem a bemutatásuk érdekében olyan összefüggő vakolatnak kell készülnie, mely egybefogja a képtöredéket, érzékelteti egykori egységüket és kiemeli megmaradt esztétikai értéküket. Így a falfelületek teljes területére kell vonatkoznia a restaurátori feladatnak.

A restaurálással kivételesen szép, különböző gótikus és késő gótikus periódusú festett templombelső értéke csupán Vizsolyhoz hasonlítható, mely azonban festői stílusában Nyírbéltek festményeihez köthető. Az addig csak egyetlen épülethez köthető nyírbélteki

stílus a magyar művészettörténetben külön korszakot és önálló gondolkodást jelent, nagyon fontos tehát, hogy a Nyíraczádon talált emlékcsoport ezt az egyedi jelenséget körre bővíti, összefüggéseiben, analógiában kiegészíti.

Budapest, 1993. március 8.

Deák Klára

The description and architectural history of the church

(utilizing the text of the recommendation made in 1985 by Zsuzsa Lukács artistic historian for renovation of the church).

The reformed church at Nyírac nád, belongs among the ranks of simple village churches of the middle ages. To its' square ended, rectangular choir, is connected a rectangular nave, the two being divided from each other by a triumphal arch. At present, the choir and the nave are the same height, the former covered by a wooden barrel-vault sitting on walled abutments. The entrance to the church is to the South, which is approached through an entrance hall which was built on later. The choir is lighted from the East and South, through two narrow, round-arched terminating windows from each direction.

The nave had segment arch terminating windows, 2 from the South, 1 from the East, until the exploration in 1988, which were much bigger than the choir windows. During the research, on the South side, 3 round-arch terminating, inside and outside copper, slit-windows, on the North side, 1 almost square window, were discovered, which had been bricked in. At the Western corner of the nave, and the choir corners, bisecting the angle, are support pillars (except for the SE corner of the nave, where the support pillar is at right angles to the wall, and the NE corner of the nave, where the pillar is missing). Besides these, a support pillar can also be found on the East wall of the Choir, between the two windows. The nave support pillars are three stepped, those of the choir are two stepped. A small turret rises from the West side of the nave.

From the notes of the Nyírac nád reformed church parish, published by Lajos Sápi, and on the basis of the survey and report prepared by Ottó Sztéhlo in 1990, the architectural history of the church, can be summarised as in the following:

The church - on the basis of its' floor layout and construction - was probably built during the course of the XIII century, and is a member of one of the groups characteristic of the Nyír district. The characteristic of these churches, is the very wide barrel-vault choir,

with two windows to the East and support pillar between them (see Nyírmihálydi, Nyírbéltek, etc.).

The middle-ages church of Nyíracsad had two entrances, to the South and the West. Originally the choir was lower than the nave, and this was raised to the same height as the nave in the 1900's. The choir was vaulted, but the middle-age vaulting was destroyed. After 1900, the vaulting was supplemented by a parge-work wooden barrel-vault. A vestry connected to the choir, the West wall of which was built into the NE corner of the nave - where the support pillar was missing -. The extension of the floor plan and the positions of the 3 middleage windows of the nave, were clarified during archeological exploration and wall examination.

The walls of the church choir, under a coat of white-wash, are covered by murals of the middle-ages and the end of the XIV. century. Aquarelle copies were made by István Groh in 1902 (OMF /National Art Board/ Drawing Library). The murals were visible until 1702. After the discovery in 1902, the murals were not restored, so in 1930 they were again white-washed over.

The church has retained a large part of its' middle age detail forms, right up to today, only smaller restructuring and additions occurred in the XVIII. and XX. centuries.

According to surviving notes, the church was in the ownership of the Reformed religion in the XVII. century. The church was renovated in 1761, which fact was perpetuated by an inscription on the church wall (this was discovered in 1902).

In 1779 a wooden tower was built beside the church, which was 10 öl (about 18.3 metres) high. This is the first mention of a belfry. The church was renovated again in 1794-1799. At this time, the portico was built in front of the South entrance (according to the survey by Sztehlo, this was gabled, with the inscription 1798, its' roof frame-work reached the height of the nave wall. In the survey,

the floor plan of the baroque entrance hall, agrees exactly with the entrance hall of today, inscribed 1902; on the basis of this we hold it probable that the baroque entrance hall was only restructured in 1902 and re-roofed). At the same time as the building of the portico, the Western entrance was walled up. Probably the XVIII. century carved oak wood door of the church was made at the same time. (The lower section of this has been repaired and reformed since 1900, compare with Sztehlo's drawing).

The belfry, built in 1779, was dismantled in 1817-18, and another one was built in its' place, which stood beside the church until 1863.

In 1825 a new roof structure was made and the church was roofed with tiles. This roof frame was significantly higher than that of today.

Following this, we hear of smaller repairs, tiling and fence building, right up to the big renovation in 1900-1902, when the building became dangerous to life, to such an extent that the authorities wanted to close it.

The church obtained the form of today, during the course of work carried out during the first decade of the XX. century. This work consisted of the following:

- the choir was walled up to the height of the nave, and vaulted,
- a new low roof structure was made, covered with galvanized sheet and with new ceiling,
- the walls were repaired at the bottom with bricks,
- the gables and roofing of the baroque entrance hall were renovated, the 1902 inscription was put up,
- the turret was built above the Western section of the building,
- externally plastered with portland cement.

In 1902 the murals were discovered, but since instauration was, not carried out, they were white-washed over in 1930.

The archeological and wall research was carried out by Lilla Benkhard archeologist and the disclosure of the murals, by Klára Deák, in 1988. The architectural draft was prepared by Klára H. Nándori Ybl award architectural designer and Zoltán Deák architect.

INSTAURATOR SURVEY
for internal restoration of the reformed church at Nyíracská,
in 1993.

The murals of the reformed church at Nyíracská were already known to artistic history since 1902. Up to now, the paintings could only be studied from copies by István Groh. The water-colour copies striving for photographic fidelity, were made, of a bishop, two female figures with glorious enscribed ribbons and a figure sitting on a throne, in a coffered ceiling alcove.

According to the instauration programme prepared in 1988, the instauration research on the nave walls, was carried out during last year's phase of the building's renovation. The walls were systematically investigated over their whole length with trial probes, the result of which, showed that all the walls of the nave

were covered with murals. It is probable that murals can be found in two layers. The first, that with the already mentioned bishop figure, painted at the beginning of the XIV. century, extends over every wall of the nave. On the northern wall of the nave, were figures standing in carpet-like compositional order, enclosed in sarmentuous leafy framing, divided by sun discs, while opposite the entrance, there is a large size picture showing a recumbent figure, covered with a flowered sheet, in a meadow rich in green plants, in the background a blue sky bestrewed with stars, and a grey trunked tree. Unfortunately the rest of the pictures are very fragmental, today in the exploratory state, they are difficult to distinguish. The technique of the pictures are clear fresco, the colours and drawing, together with the scale of the figures, can be associated with the figure of the bishop. The fresco layer, extends round onto the southern wall also, although here, the probe research could only find fragments of the painting which at one time was joined as one piece.

Similarly it became clear that fresco impressions could be found at the choir level also. The second, XV. century, late lime painting, which gives a combined picture in the chancel, can only be distinguished on the nave side of the triumphal arch wall: here as a sarmentuous adornment, it runs round the two bows of the triumphal arch and shows two angel wings, beside and above the figure of the bishop.

The large number of murals, has altered the first plans for internal renovation. Since the murals, although in a fragmentary condition, can be found all over the walls, renovation of the internal walls must be considered thus, that instaurational renovation is necessary over the whole surface. Not only careful conservation, cleaning and re-touching of the fragments must be considered, but in the interest of their presentation, intercombined plastering must be prepared, which holds together fragments of the picture, emphasizes their one-time wholeness, and stresses their remaining aesthetical value. Thus the instauration task must relate to the complete area of the wall surfaces.

The value following restoration of the exceptionally beautiful church interior, painted in various gothic and late gothic periods, can only be compared to Vizsoly, however the style of painting can be likened to the paintings of Nyírbéltek. The Nyírbéltek style, which to date could only be associated with one building, represents a separate period, and independent conception in the history of hungarian art, therefore it is very important that this individual manifestation is enlarged to become a sphere, supplemented in its relations and analogy.

Budapest, 8. March 1993.

Klára Deák

DIE BESCHREIBUNG, DIE BAUGESCHICHTE DER KIRCHE

(Mit der Benützung des zum Wiederherstellungsvorschlag im 1985 gegebenen Textes der Kunsthistorikerin Zsuzsa Lukács)

Die reformierte Kirche in Nyíracsaád gehört in die Reihe unserer einfachen mittelalterlichen Dorfkirchen. Ihrem geraden Abschluss, viereckigen Grundriss habenden Sanktuarium schliesst sich ein rechteckiges Schiff an, die beiden werden von einem Triumphbogen voneinander getrennt. Das Sanktuarium und das Schiff haben gegenwaertig die gleiche Höhe, das vorstehende wird von einem auf gemauerte Gewölbewiderlager sitzenden Holztonnengewölbe bedeckt. Der Eingang der Kirche befindet sich im Süden, daran kann durch einer gebauten Vorhalle herangekommen werden. Das Sanktuarium wird von je zwei schmalen Halbkreisbogen-Abschluss habenden Fenster vom Osten und vom Süden beleuchtet. Das Schiff hatte - bis zur Erschliessung des Jahres 1988 - vom Süden 2, vom Norden 1 Segmentbogenabschluss habenden Fenster, welche viel grösser als die Sanktuariumfenster sind. Waehrend der Forschung kamen 3 Halbkreisbogen-Abschluss habende nach aussen und nach innen Abdachung besitzenden Schlitzfenster an der Südseite, und 1 Stück fast viereckiges eingemauerte Fensteröffnung an der Nordseite zum Vorschein. An den westlichen und Sanktuariumecken des Schiffes, in der Winkelhalbierende, gibt es stehende Stützpfeiler (ausgenommen die südöstliche Ecke des Schiffes, wo der Stützpfeiler waagerecht zur Wand liegt, und die nordöstliche Schiffsecke, wo er fehlt). Ausserdem sind die Stützpfeiler an der östlichen Wand des Sanktuariums und zwischen den beiden Fenstern zu finden. Die Stützpfeiler des Schiffes sind drei -, die Stützpfeiler des Sanktuariums sind zweistufig. An der westlichen Seite des Schiffes erhebt sich ein kleiner Husarenturm.

Aus den Aufzeichnungen der reformierten Kirchengemeinde von Nyíracsaád, welche von Lajos Sápi publiziert sind, sowie auf Grund

der im 1900 gefertigten Aufmessung und des Berichtes von Ottó Sztehlo kann die Baugeschichte der Kirche in den folgenden zusammengefasst werden:

Die Kirche wurde - auf Grund des Grundrisses, des Aufbaus - vermutlicherweise im Laufe des XIII. Jahrhunderts gebaut, und sie ist ein Glied der charakteristischen Gruppe der Nyírgegend. Die Charakteristik dieser Kirchen ist das sehr breite Tonnengewölbensanktuarium mit zwei Fenster nach Osten und mit Stützpfeiler dazwischen (siehe Nyírmihálydi, Nyírbétek usw.)

Die mittelalterliche Kirche in Nyíracsad hatte zwei Eingänge, im Süden und im Westen. Ihr Sanktuarium war ursprünglich niedriger als das Schiff, und am Anfang der Jahre 1900 wurde es bis zur gleichen Höhe mit dem Schiff erhöht. Das Sanktuarium war gewölbt, aber das mittelalterliche Gewölbe ist zugrunde gegangen. Nach 1900 wurde das Gewölbe mit stukkaturierter Holzdaube

ergaenzt. Zum Sanktuarium hat sich eine Sakristei angeschlossen, derer westliche Wand an die nordöstliche Ecke des Schiffes - wo der Stützpfiler fehlt - gebaut wurde. Ihre Grundrissausdehnung und die Stelle der drei mittelalterlichen Fenster des Schiffes hat sich im Laufe der Erschliessung der Altertumwissenschaft und der Wandforschung geklaert.

Unter der Kalkschicht sind die Waende der Kirche (Sanktuarium) mit mittelalterlichen Wandbilder vom Ende des XIV. Jahrhunderts bedeckt. Die Aquarellreproduktionen wurden von István Gróh im 1902 gefertigt (OMF Plansammlung). Die Wandbilder waren bis zum Jahr 1702 zu sehen. im. 1902, nach der Erschliessung, wurden die Wandbilder nicht restauriert, deswegen wurden die Wandbilder im Jahr 1930 wieder abgeweisst.

Die Kirche hat den grössten Teil ihrer mittelalterlichen Teilformen aufbewahrt, es wurden nur kleinere Umaenderungen und Anbauten durchgeführt.

Nach erhaltenen Aufzeichnungen war die Kirche im XVII. Jahrhundert im Besitz der Reformierten. Im Jahr 1761 wurde die Kirche renoviert, welches mit einer Aufschrift an der Wand der Kirche verewigt worden ist (das wurde im 1902 gefunden).

Im Jahr 1779 wurde ein Holzturm neben die Kirche gebaut, welcher 10 Klafter hoch war. Das ist die erste Erwaehnung über den Glockenstuhl.

In den Jahren von 1794 - bis 1799 wurde die Kirche wieder renoviert. In dieser Zeit wurde der Portikus vor dem südlichen Eingang gebaut (nach der Aufmessung von Sztéhlo hatte er Giebel mit einer Jahreszahl von 1798, sein Dachstuhl hat bis zur Höhe der Schiffswand gereicht. Auf der Aufmessung stimmt der Grundriss der barock Vorhalle genau mit dem der heutigen Vorhalle mit der Jahreszahl von 1902 überein, auf Grund dessen können wir es für wahrscheinlich halten, dass die barock Vorhalle im Jahr 1902 nur

umgeändert worden ist, und neu bedeckt worden ist (Gleichzeitig mit dem Bau des Portikusses wurde der westliche Eingang eingemauert. Die geschnitzte Eichenbaumtür vom XVIII. Jahrhundert der Kirche wurde wahrscheinlich in der gleichen Zeit gefertigt). Der untere Teil derer wurde seit 1900 repariert, umgeändert, siehe die Zeichnung von Szteblo).

Der im Jahr 1779 gebaute Glockenstuhl wurde im Jahr 1817-18 niedrigerissen, und statt dessen wurde ein anderer gebaut, welcher bis 1863 neben der Kirche gestanden ist.

Im Jahr 1825 wurde ein neuer Dachstuhl gefertigt, und die Kirche wurde mit Schindel bedeckt. Dieser Dachstuhl war wesentlich höher als der heutige.

Wir hören danach über kleinere Reparaturen, Schindeln, Zaunbau, bis zur grossen Renovierung der Jahre 1900-1902, als das Gebäude lebensgefährlich wurde, so sehr, dass die Behörden sie schliessen wollten.

Im Laufe der im ersten Jahrzehnt des XX. Jahrhunderts durchgeführten Arbeiten erhält die Kirche ihre jetzige Form. Diese sind folgende:

- das Sanktuarium wird bis zur Höhe des Schiffes aufgemauert und zugewölbt,
- ein neuer niedrige Dachstuhl wird gefertigt, mit verzinktem Blech gedeckt, und eine neue Decke,
- die Waende wurden unten mit Mauerstein repariert
- der Giebel, die Bedachung der barock Vorhalle wird umgeändert, eine Jahreszahl von 1902 kommt darauf
- ein Husarenturm wird über den westlichen Teil des Gebäudes gebaut
- er wird von aussen mit Portlandzement verputzt.

Im Jahr 1902 kamen die Wandbilder zum Vorschein, welche - nachdem es nicht zu ihrer Restaurierung kam - im 1930 abgeweisst worden sind.

Die archaeologische und Wandforschung der Kirche hat die Archaeologin Lilla Benkhard und die Erschliessung der Wandbilder hat die Resturorkünstlerin Klára Deák im 1988 durchgeführt. Die Bauplaene wurden von der Ybl-preisgekrönten Architekt-Planerin Klára H. Nándori und vom Architekten Zoltán Deák gefertigt.

Übersetzt von:

Agathe Kiss

RESTAURATORSVERMESSUNG

zur inneren Restaurierung der reformierten Kirche in Nyíracsaád 1993.

Der Kunstgeschichte sind die Wandbilder der reformierten Kirche in Nyíracsaád schon seit 1902 bekannt. Die Gemaelde waren bis jetzt nur über die Reproduktionen von István Groh studierbar. Die die photographische Treuheit anstrebenden Aquarell-Reproduktionen wurden über die Gemaelde eines Bischoffs, der beiden vom Glorienscheine umgebenen mit Spruchband versehenen weiblichen Figuren, und einer in einer Kasettendecke habenden Nische auf dem Thron sitzenden Figur gefertigt.

Nach dem im Jahr 1988 gefertigten Restauratorsprogramm kam es zur Restauratorsforschung der Waende des Schiffes in der Gebaudenherstellungsperiode des vergangenen Jahres.

Die Forschungsöffnungen haben die Waende systematisch überprüft. Nach dem Ergebnis wurden alle Waende des Schiffes mit Wandgemaelde bedeckt. Vermutlicherweise können die Wandbilder in zwei Schichten erfasst werden. Die erste - schon bekannte - mit der Bischoffsfigur am Anfang des XIV. Jahrhunderts gemalene Schicht hat sich auf alle Waende des Schiffes erstreckt.

An der Nordwand des Schiffes standen Figuren mit ranking-blätterigen Sonnenscheiben in einer geteilten Umrahmung, in einer teppichmaessigen Kompositionsordnung, waehrend gegenüber dem Eingang stellt das umfangreiche Bild eine liegende Figur, abgedeckt mit einem geblünten Schleier, auf einer in grünen Pflanzen reichen Wiese, hinter ihr ist ein blauer, mit weissen Sternen vollgestreute Himmel und ein Baum mit grauem Stamm dar. Leider sind die anderen Bilder sehr unvollstaendig, heute sind sie - im Zustand der Erschliessung - sehr schwer zu bestimmen. Die Technik der Bilder ist reines Fresko, ihre Farben und ihre Zeichnung, sowie der Masstab der Figuren kann zu der Bischofsfigur gebunden werden. Die Freskoschicht beugt sich auch

an die Südwand hinüber, obwohl die sondierende Forschung hier nur die winzigen Bruchstücke des einstigen zusammenhaengenden Gemaelde gefunden hat. Es wurde gleichfalls klar, dass Freskospuren auch auf dem Stand des Chors zu finden sind. Der zweite, spaete, kalkige Anstrich im XV. Jahrhundert, welcher im Sanktuarium ein zusammenhaengendes Bild ergibt, kann an der Wand des Schiffes vom Triumphbogen her erfasst werden: er läuft als Ranking-Verzierung um den beiden Kreisbogen des Triumphbogens herum und zeigt zwei Engelflügel neben der Bischofsfigur und darüber.

Die vielen Wandbilder aendern die ersten Plaene der inneren Restauration. Nachdem die Wandbilder - zwar in einem unvollstaendigen Zustand - an den Waenden überall zu finden sind, müssen wir die Restauration der inneren Flaechen so auffassen, dass eine Restauratorswiederherstellung auf der ganzen Flaechen notwendig ist.

Nicht nur an die sorgfaeltige Konservierung, Sauberung und Retusierung der Bruchstücke soll gedacht werden, sondern im Interesse ihrer Demonstration soll ein solcher zusammenhaengende Putz gefertigt werden, welcher die Bildbruchstücke zusammenfasst, ihre einstige Einheit naeherbringt, und erhebt ihre verbliebenen esthetischen Werte. Die Aufgabe des Restaurators soll sich also auf die ganze Flaechen der Wandflaechen beziehen.

Der Wert des mit der Restaurierung besonders schöne, verschiedene gotische und spaetgotische Periode habenden gemalenen Kircheninneren kann nur mit Vizsoly verglichen werden, welches aber - in ihrem malerischen Stil zu den Gemaelden von Nyírbétek zu binden ist. Der bis dahin nur zu einem einzigen Gebäude bindbare Nyírbéteker Stil bedeutet in der ungarischen Kunstgeschichte eine gesonderte Zeitperiode und selbstaendiges Denken, es ist sehr wichtig also, dass die in Nyírácsád gefundene Andenkengruppe, diese individuelle Erscheinung zu einem Kreis erweitert, in ihren Zusammenhaengen, und in der Analogi ergaenzt.

Budapest, 8. Maerz 1993.

Klára Deák

Felelős kiadó:
Ács Ferencné református lelkész,
Dr. Katona Gyula polgármester
Készült:
a Mozgáskorlátozottak PIREMON Kisvállalata
Nyomdaüzemében, Vámspércs
Munkaszám: V93-4966

ORSZÁGOS TAKARÉKPÉNZTÁR
ÉS
KERESKEDELMI BANK Rt.

SZERENCSEJÁTÉK RT.